

Teadvuse müstilised äärealad

Valdur Mikita „Lingvistiline mets: Tsibahärblose paradigma. Teadvuse kiirendi.“
Kirjastus Grenader, 2013

„Selles raamatus on mõtteid võsast, tühermaast, umbrohest, jõgedest, mädaneva jalaga piimapukkidest ja nõnda ikka edasi, ühesõnaga – eestlase igatsusest. Eesti kultuur ja mõtteilm ei ole vist kunagi koosnenud massiivsetest suurvormidest. Pigem on see salkkond tühjusest ilmuvaid isevärki turgatusi, mis sööstavad siia-sinna nagu parv kärmeid pisikesi linde. Siiski püsib see parv koos. See moment ehk teebki eesti kultuuri nii köitvalt avastuslikuks. Niisugusest kaemuslikust tagapõhjast tuleneb ka käesoleva raamatu vorm.“

On raamatud, mis räägivad metsast nõnda, et silmad tahes-tahtmata igatseva pilguga horisondil paiknevaid puid kiikavad. Ja on raamatud, mille viskad pärast esmast tutvumist kotti ning sead jalad lähima veel läbitallamata metsaraja poole, et end sobiva kännu peal sisse seada ning külma kevadtuult trotsides mõistatama hakata, millega siis lõppude lõpuks tegu on.

See käesolev esseekogumik kuulub kahtlemata viimaste hulka, on selle liigi üks haruldaseid esindajaid.

Valdur Mikita on eesti kultuuri- ja kirjandusmaastikul pesitsenud juba mõnda aega, enamjaolt siiski äärealadel. „Lingvistiline mets“ on teos, mis tõi ta otse tsesentrisse nii vaimse eliidi kui ka lihtrahva seas. Raamatu fenomen osaliselt ehk selles seisnebki, et ta on valinud sihtgrupiks eikellegi ja kõik. Mõtisklused kultuuri olemusest, eestlaste vaiksest geograafilis-ajaloolisest sirgumisest ning sünnesteiasist pole vähem paeluvad kui inimesed mälestused lapsepõlvest, maakodust, piimapukkidest, põletatud puust seinalaudadest ning vanaisa pööningust.

Intiimne võiks olla üks märgusõna kirjeldamiseks Mikita kirjakeelde pandud „sisekõnet“. See hõlmab suuresti osa, mis kuulub loodetavasti iga eestlase mälestustepagasisse. Meenutused lapsepõlve mõttemängudest lisavad juurde kerge mõrkjasmagusa maigu. Samuti kumab raamatust läbi südamlikkus. Mitte naiivne koguperekomöödia-südamlikkus, vaid särava südame avatus kõige puhtamal ning autentsemal kujul. Raamatus avalduvad nii mitmedki klišeedeks muutunud elutöed, ainult et seekord ei taju ma eneses skeptiku ülalt alla vaatavat pilku, vaid vaatan sõnaga otse tõtt.

Kohati leian end siiski küsimas, kas autor mitte ei katsu enda lugejaid aeg-ajalt läbi – korral või paaril võib tema jutus tajuda kergelt ironiavarjundit. Või kui ironia on palju öeldud, siis teatud „siin on mõte, tee sellega, mis sulle sobib“ meelelaad. Seesama mõte ei pruugi sobida iga indiviidi teadvuse

või üleüldse selle maailmaga. Aga võib-olla. Ja selles seisnebki autori konks, millega ta inimesi mõtlema õngitseb.

Mikita laiaulatuslikud ajalugu, geograafiat, keelt ning inimteadvuse keerdkäike ja viperusi hõlmavad mõttelennud tunduvad esialgu utoopilisena. Justkui oleks keegi fantaasiat kammitsevad paelu mitte ainult lõdvendanud, vaid need lausa läbi lõiganud. Õige pea muutub aga skeptitsism hääminguks ja seejärel imetluseks. Selle asemel, et otsida tekstis pidepunkte, millele toetudes end kahe jalaga kindlalt maa peal hoida, hakkab toimuma hoopis vastupidine – vaikselt lasen lahti ratsionaalsusest, suundun mõistuse äärealadele ning luban end viia maailma, kus metsas okste järgi laulda ning bussiga sõites mõtteliselt puude latvu maha raiuda pole mitte ainult normaalne, see on lausa teretulnud nähtus.

„Üks võimalik põhjus, miks globaalkultuuri avastuslik potentsiaal kahaneb, tuleneb sellest, et „teistsugusust“ on vähem. Me kohtume üha sarnasema teadvusega. Meil on hädasti vaja võõraid tekste, ergastavat perifeeriat. See lihtne mõte on käesoleva raamatu üks nurgakive.“

Esseedes kerkib korduvalt esile küsimus „pühast kolmainisusest“ – keelest, kultuurist ning loodusest. Nende omavahelist seost võib käsitleda kui üht võtmeteemat. Mikita vastandab kultuuri ning looduse, üritades inimest päasta esimese käest ning juhatada teiseni; vaid nii on neid võimalik ühendada. Autor sammub kindla eneseteadvuse ja müstilise perifeeria vahepeal. Ta rändab sügavale eestlaste juurteni ja kaugemalegi. Seejärel vaheldumisi tagasi olevikku ja edasi tulevikku. Tal on õnnestunud kirjasõnas paberile püüda see *miski*, mis väljendab eestlaste ambivalentset suhet enda kodumaa ning üksteise ja iseendaga. See on tunnetuslikku laadi, mis, nagu kirjanikki lausub, ei ole edasiantav pelgalt sõnaliselt. Kuid sõnal on ometi jõud ning autori peenelt põimitud laused ning sügavuti mõjuv sisu on suutnud koondada selle energiaks, mis vallutab kõik meeled ning kanalid.

„Mitmikisiksust võib kirjeldada lõpmaail hulgal eri viisidel: progressiivne hullumeelsus, lohakas elegants ja neurootiline kangekaelsus võiksid avada ukse eestlase psüühikasse samamoodi nagu näiteks lõputu kannatlikkus, praktiline meel või sünge vaikiolek.“

Ei teeks paha, kui Mikita teos muuta gümnaasiumis soovituslikuks kirjanduseks. (Sest sõna „kohustuslik“ lihtsalt ei käi selle raamatuga kokku.) Autor lausus, et kui ta mõtted kas või ühe eestlase välismaalt tagasi toovad, on ta rahul. Rahva küsimusega aga samal pulgal, kui mitte kõrgemalgi, asetseb inimeseks olemise küsimus. Seda raamatut lugedes tuleb end teha omamoodi filtriks, kuid niisamuti töötab see raamat ka inimesega – see puhastab. Kui mõnel raamatul on vägi pöörata tulevane Xanaxi põlvkond metsapõlvkonnaks, siis on see just „Lingvistiline mets“.

„Keegi peab inimesele ütleva, et mine ja ehita endale maailm, et selline asi on üldse võimalik. Keegi peab sisendama lootust, et kõik see hakkab ükskord tööle, et selline kavatsus on mõttekas. Keegi peab

*ütlema, et maailm on ränduri privileeg, et inimene sünnib selle loomise väega. Keegi peab veenma
otsijat, et maailma sees on veel üks teine, natuke suurem maailm.“*

Arvustas Johanna Hark (Rapla Ühisgümnaasium, 12. klass)

Juhendaja: Ülle Mäekivi

Ulakass 2014